

minat articulo quinto. Quod vero sit una virtus unitate specifica ex objecto, et unitate individuali ex subjecto, determinat articulo sexto.

Tertio, explicat differentiam fidei in comparatione ad alias virtutes; tum, quia fides est simpliciter prima inter omnes, quia attingit ultimum finem ex parte cognitionis, et hoc tractat articulo septimo; tum, quia virtutes intellectuales naturales superat in certitudine, et hoc ostendit articulo octavo.

In quæstione quinta agit sanctus doctor de causa materiali, seu subjecto fidei, et primo explicat in quibus subjectis fuerit; deinde a quibus excludatur. De subjecto in quo sit fides agit articulo primo ostendens quod tam homo, quam Angelus in statu viæ habuerunt fidem, sine qua nullus potest placere Deo, nec mereri beatitudinem. Secundo, excludit a fide theologica dæmones, et damnatos, saltem ex defectu piæ voluntatis ad credendum, licet habeant fidem aliquam acquisitam ex evidentia signorum ortam: excludit etiam hæreticos a fide non solum circa articulos quos negant, sed etiam circa illos quos fatentur, quia non assentiuntur illis ex regula infallibili Ecclesiæ proponentis, sed ex arbitrio electionis propriæ, quæ est omnino fallibilis, ac denique ex his concludit finem in uno subjecto posse esse majorem, quam in alio, tum intensive, quia majori fervore credit; tum extensive, quia ad plura subjecta se explicat.

In quæstione sexta duplici articulo agit de causa efficiente fidem, et in primo ostendit finem divinam esse infusam a Deo, nec habere initium in viribus liberi arbitrii, cum elevet hominem supra totum ordinem naturæ; in secundo vero ostendit etiam fidem informem infundi a Deo, quia supernaturalis est, et ejusdem speciei cum formata.

Denique in quæstione septima explicat duplici articulo duplicem effectum resultantem ex actibus fidei. Primus est, timor, sive filialis, sive servilis, qui nascitur ex consideratione divinæ magnitudinis, quam fides attingit: secundus est, purificatio cordis, tum intellectu, quem fides purificat ab errore; tum in voluntate, quam fides purificat a culpa non per se justificando, sed justificationem inchoando. Circa hanc materiam sic explicatam a D. Thoma sit.

DISPUTATIO PRIMA.

DE OBJECTO SPECIFICANTE FIDEM EJUS-
QUE RESOLUTIONE.

ARTICULUS PRIMUS.

Utrum objectum formale fidei sit veritas prima revelans?

Duo supponenda sunt, antequam punctum difficultatis evolvamus. Primum, tamquam generale in omni quæstione de objecto formali aliquid habitus, vel potentiæ: secundum, speciale circa terminos propositos in dubio de veritate prima, et revelante.

I. Primum præsuppositum est, in quolibet objecto specificante distinguere rationem materialem et formalem, et materialem communiter vocant objectum quod, formalem vero objectum quo, quia primum est id quod cognoscimus, secundum vero id quo res redditur cognoscibilis. Unde etiam ratio formalis cognoscendi si sit ultima quæ objectum redditur cognoscibile, seu proportionatum tali scientiæ, dicitur ratio formalis sub qua, quia sub illa reliqua attinguntur, et quia contingit, quod id quod se habet, ut res cognita possit esse alteri ratio cognoscendi, non repugnat aliquid secundum diversas considerationes pertinere ad objectum materiale, vel formale, sicut color est res visa,

et tamen corpori est ratio, et forma visibilitatis, ideoque respectu corporis dicitur objectum formale visum, respectu vero lucis est objectum materiale, et lux est forma, et ratio ultima videndi, etiam respectu coloris, unde objectum materiale, et formale, non est necesse quod distinguantur tamquam duo objecta, sed tamquam duæ considerationes, seu formalitates ejusdem objecti, et D. Thomas hic articulo primo non dixit in quolibet habitu cognoscitivo esse duo objecta, sed in quolibet habitu cognoscitivo habere objectum duo, etc.

II. Est tamen advertendum, quod sicut ex parte objecti datur ratio formalis sub qua reddens objectum ultimo proportionatum, et cognoscibile a scientia, vel potentia, ita correspondet ex parte potentiæ ratio sub qua cognoscitiva, quæ est virtus aliqua, seu lumen ultimo habilitans, et determinans potentiam, ad elicendum talem cognitionem: sicut in potentia visiva est aliquis fulgor, seu lux pertinens ad virtutem videndi, et in intellectu aliquis habitus, seu lumen determinans ad intelligendum. Est autem discrimen inter istas duas rationes, quod ratio sub qua objectiva etiam potest esse cognita directe, et semper est ratio cognoscibilitatis objecti, sicut lux est visa, et ratio visibilitatis in colore; at vero ratio sub qua ex parte potentiæ se tenens non est res cognita, nisi reflexe, neque ratio cognoscibilitatis passivæ in objecto, sed ratio cognoscendi actum per modum virtutis ex parte potentiæ.

III. Specialiter in scientiis, quia objectum cognitum scientificè est aliquod complexum, scilicet conclusio illata per discursum, quæ necessario debet constare aliquo subjecto, cui conveniat illud prædicatum, quod per talem illationem cognoscitur illi convenire; formalis au-

tem ratio, qua redditur scitum, est medium, seu præmissæ quibus probatur, et manifestatur conclusio. Et hinc intelligitur (quod multi dicunt) sumi distinctionem specificam scientiarum ex diversa abstractione, seu immaterialitate objecti, non quod ipsa abstractio sit ratio formalis probativa conclusionum, et manifestativa, sed est principium unde sumitur diversa ratio formalis in objectum scientiarum, quia enim immaterialitas est radix intelligibilitatis, et secundum diversum modum immaterialitatis, seu denudationis, et abstractionis a materia sumitur diversus gradus intelligibilitatis (ut docet D. Thomas 1° p. quæst. xiv, art. 1) inde est, quod principium, seu radix, unde ultimate desumenda est diversa ratio formalis in scientiis est diversa abstractio a materia, ut S. Thomas dicit opusc. lxx, quæst. vi et 1 post. lectione XLII, et vi metaph. lectione ultima. Sed tamen id quo formaliter demonstramus, et manifestamus objectum scientificum, quod est conclusio illata, est medium sub tali abstractione formali positum, et secundum illam illuminans conclusionem: sicut astrologus, et physicus, utuntur diversis mediis ad probandum suas conclusiones, et ista media sunt principia, seu definitiones quibus propriæ passionis manifestantur, sunt autem definitiones diversæ, et materia diversa, quia diverso modo intelligibili, et consequenter diversa immaterialitate traduntur definitiones in una scientia, et in alia.

IV. Secundum quod præsupponimus hic est, quid intelligimus nomine veritatis primæ revelantis, seu testificantis, nam veritas sumi potest tripliciter, in essendo, in cognoscendo, in dicendo seu significando. Primo modo, est veritas transcendentalis, seu passio entis, et hac ratione dicitur Deus verus, quatenus

distinguitur a falsis diis, habendo veram divinitatem: secundo modo, est veritas formalis, vel adæquatio intellectus judicantis ad rem cognitam, et judicatam: tertio modo, est veritas revelans, seu manifestans, quod in nobis fit per aliquod signum expressivum veritatis cognitæ; Deus autem loquitur imprimendo interius aliquod lumen, seu species quibus manifestat quod vult, unde ly revelans potest sumi dupliciter. Uno modo pure efficienter, seu active, et sic solum dicit actionem divinam infundentem lumen ad cognoscendum id quod revelatur, sive infundat scientiam, sive fidem: alio modo sumitur revelatio formaliter, prout ipsamet locutio, seu revelatio Dei accipitur, ut ratio assentiendi, non ut passive se tenet ex parte nostra, sic enim potius est auditio, quam locutio, sed ut tenet se active ex parte Dei loquentis, et imprimens talem revelationem in nobis.

V. Sic ergo punctus difficultatis reducitur ad hoc, an ratio formalis objecti fidei sit deitas ipsa sub ratione deitatis; an sub ratione alterius attributi; et si sub ratione attributi, an sub ratione veritatis divinæ in essendo, vel in cognoscendo, vel in dicendo, et si sit in dicendo, quod est in ratione veracitatis, an sit sub ipsa ratione veracitatis, ut præcise se tenet ex parte Dei; an etiam ut connotat aliquem effectum creatum.

VI. Conveniunt ergo omnes, debere rationem formalem objecti fidei aliquid divinum continere, et ex ipso constare, neque enim potest aliquid creatum manifestare nobis infallibiliter mysteria supernaturalia, et divina, quæ fides credit, nam ut inquit Apostolus: *Quæ sunt Dei nemo novit, nisi Spiritus Dei*; et cum fides sit virtus theologica oportet, quod objectum specificativum illius, et

primarium sit ipse Deus, seu aliquid divinum juxta illud quod habetur in symbolo Athanasii: « Hæc est fides catholica, ut unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate veneremur: » et Joann. xiv: *Creditis in Deum; et in me credite*.

Cæterum variant, et dissentiunt auctores in assignando hoc divinum, quod est ratio formalis objecti credendi. Quidam ipsam deitatem sub conceptu divinitatis assignant pro formali, et ultima ratione fidei, ita Aureolus, et Capreolus.

VII. Fundamentum est duplex. Primum, quia resolutio fidei ultimo sistit in deitate, nam cum inquirimus, quare hoc creditur infallibiliter, respondetur quia Deus dixit, qui est prima veritas; si vero quærat unde constat quod est prima veritas, respondetur quia Deus est; ergo in deitate sistit resolutio fidei. Secundum est, quia in fide theologica idem est objectum specificans, et finis ultimus; ergo illa ratio formalis constituet objectum fidei, quæ constituit finem ultimum; sed finis ultimus constituitur in Deo sub ratione divinitatis, quia divinitas est, qua fruimur vita æterna, ergo illa est objectum formale fidei.

VIII. Secunda sententia constituit objectum formale fidei in aliquo attributo, determinato scilicet in veritate divina quatenus est attributum, seu propria passio illius, non autem in essentia divinitatis: sed quia ut diximus, veritas est triplex, in essendo, cognoscendo, et dicendo. Quidam ut Cajetanus in hoc articulo primo ponunt veritatem in essendo pro objecto formali fidei.

IX. Ratio est, quia infallibilitas testificationis divinæ reducitur in veritatem divinam in essendo, scilicet, quia Deus est verus, et vere habet ea quæ Dei sunt: cur autem non dicatur Deus, seu divina essen-

tia objectum fidei (ut volebat Aureolus) sicut dicitur veritas prima, ideo est (inquit Cajetanus) quia fides est virtus pertinens ad intellectum, qui versatur circa verum, et non circa essentiam; tum etiam, quia circa deitatem, ut deitas est potest versari opinio, vel etiam scientia naturalis, quæ attingit veritatem quatenus ipsam entitatem attingit; at vero fides non opinative, sed infallibiliter verum attingit, nec mediante entitate cognita veritatem, sed mediante veritate testificante entitatem attingit, et ideo potius veritas divina, quam divinitas, dicitur objectum fidei.

X. Tertia sententia est aliorum dicentium veritatem in cognoscendo ex parte Dei esse formalem rationem fidei, ita pater Valentia in tomo, disp. I, quæst. I, puncto I. Ratio est, quia infallibilitas testificationis resolvitur in scientiam Dei, quæ falli non potest, sicut efficacia testimonii in scientiam testis, unde testis oculatus quia melius scit, præfertur omnibus aliis.

XI. Quarta denique sententia reducit formalem rationem fidei ad veritatem in dicendo, ita præcise quod nullo modo reducitur ad attributum scientiæ, sed sistit in veracitate, et hoc attribuit pater Suarez disp. III de fide, sessione IV D. Thomæ et Cajetano, et frequentiori theologorum sententiæ, eo quod Deum cognoscere infallibiliter, non est ratio credendi, sed Deum dicere infallibiliter, ita quod si per impossibile non cognosceret, et tamen infallibiliter diceret, et tamquam prima veritas, sic loquens quod in eo quod loquitur non posset esse falsitas, infallibiliter etiam illi crederemus; ergo per se formaliter ad credendum solum concurrat dicere ex parte Dei, non cognoscere, licet de facto illud præsupponatur. Alii vero reducunt formalem rationem fidei in duo at-

tributa, scilicet summæ scientiæ, quæ falli non potest, et summæ fidelitatis, quæ fallere non potest, quæ est sententia patris Suarez ubi supra.

XII. Quinta sententia ponit pro ratione formali fidei divinæ, non solum aliquid divinum, sed etiam aliquid creatum, eo quod formale objectum fidei non solum est veritas prima, sed etiam obscure revelans, et ideo aliqui ipsam obscuritatem, seu rationem non visi ponunt pertinere ad rationem formalem fidei, quia hæc conditio distinguit fidem a prophetia, et aliis habitibus evidentibus. Quidam vero ipsam revelationem, seu locutionem divinam, etiam ut est actio Dei explicans, ad extra objectum credendum, existimant esse solum conditionem, seu applicationem, totam vero rationem formalem consumi in auctoritate divina secundum se: alii vero revelationem ipsam prout dicit aliquem effectum ad extra, seu lumen fidei nobis infusum existimant pertinere, et ingredi ipsam rationem formalem fidei, nam pater Molina I part. quæst. I, art. III, disp. II existimat ipsum habitum fidei complere, et ultimate determinare objectum in ratione formali credibilis. Fundatur, quia existimat revelationem Dei esse indifferentem ad fidem infusam, et acquisitam, ut patet in hæretico credente mysterium Trinitatis ex fide acquisita, et catholico ex infusa; ergo sola revelatio Dei non constituit objectum formale fidei infusæ, sed ulterius requiritur ordo, et determinatio ad habitum infusum, ita ut illud dicatur credibile fide divina, quod tali habitu tangitur.

XIII. Et juvatur hæc sententia ex quorundam doctrina, qui censent objectum formale scientiarum illuminari ab ipso habitu, et lumine existente in nostro intellectu, quod

sequitur Bagnez hic articulo primo, dubio primo, conclusione sexta et ad tertium. Sicut enim non repugnat in sensu diffundi aliquod lumen ex oculis, quo illuminantur objecta, ut patet in animalibus de nocte videntibus, ita cum objecta intelligibilia lumine intellectuali illustrentur, quod solum esse potest intra intellectum, consequenter ab ipso habitu in intellectu existente procedit illuminatio in objectum intelligibile, et similiter a lumine fidei in objectum testificatum, et propositum nobis intra intellectum.

Sexta et ultima sententia reducit rationem formalem fidei in veritatem divinam, quatenus præsupponit notitiam acquisitam, qua nobis constet Deum fallere, et falli non posse, et similiter Deum hoc dixisse, et hoc affirmant ad evitandum circulum, vel processum in infinitum, in resolutione fidei, de qua dicemus dubio sequenti, quia si ego credo Deo dicenti, quia est prima veritas, et quod sit prima veritas credo, quia Deus dixit, committo circulum a dicente ad veracem, et a verace ad dicentem, vel dabitur processus in infinitum, si credo Deum hoc dixisse, quia hoc ipsum dixit, vel deveniendum est ad aliquod quod sit ex terminis notum et non per aliud medium credibile, scilicet quia certum est lumine naturali Deum esse primam veritatem, quæ nec fallere, nec falli potest.

XIV. Dico ergo primo: Ratio formalis fidei in ratione credendi est divinum testimonium, seu veritas prima in testificando: requiritur tamen præsuppositiva, licet non ut ratio formalis, duplex respectus in illo testimonio, sine quo fidelitas, et veracitas Dei summe infallibilis non est, scilicet respectus ad summam scientiam, qua falli non potest in se ipso, et respectus ad summam bonitatem qua non potest fallere

alios; neque enim D. Thomas hic articulo primo posuit quod certitudo fidei inde solum provenit, quia Deus fallere non potest, sed etiam quia falli non potest ut expresse affirmat infra quæst. IV, art. VIII ad secundum. Requiritur ergo respectus ille ad scientiam infinitam, quia impossibile est intelligere in Deo summam veritatem in dicendo, nisi intelligamus non posse falli in cognoscendo, quia ille qui potest falli in cognitione non repugnat quod non possit fallere in locutione: ergo ut nullo modo fallere possit necesse est quod non fallatur, si non ex malitia, saltem ex ignorantia: si tamen consideretur per impossibile quod non possit loqui nisi ea quæ vera sunt, licet posset falli in cognoscendo quoad se, sed non in his quæ diceret ad alios, talis quidem veracitas salvaret rationem formalem fidei, quia salvaret veritatem primam in dicendo, quia nec falli posset, nec fallere quando loqueretur, sed quia hoc in re esse non potest, ideo in re præsupponitur ille duplex respectus ut veritas in dicendo sit infallibilis.

XV. Hæc conclusio deducitur ex D. Thoma in III, distinctione XXXIV, quæst. I, art. I, ubi postquam distinxit objectum formale, sicut lux in visu, et materiale sicut color, et accidentale sicut quantitas, subdit: « Quod credibile non habet quod sit actu credibile, nisi ex prima veritate, et ideo veritas prima est formale in objecto fidei. » Similiter hic articulo primo inquit: « Quod si consideremus in fide formalem rationem objecti, nihil est aliud quam veritas prima, non enim fides de qua loquimur assentit alicui nisi quia est a Deo revelatum. » Ubi loquitur D. Thomas de formali ratione ex parte objecti in illis verbis: « Si consideremus rationem formalem objecti. » Secundo,

loquitur de veritate ut revelante: probat enim veritatem primam esse objectum formale, quia non assentimur, nisi quia est a Deo revelatum; ergo veritatem primam sumit pro veritate revelante. Item excludit omnes alias sententias; et solum includit in conceptu formalis objecti veritatem primam revelantem, in illis verbis: « Nihil est aliud, quam veritas prima, etc. » ergo omne aliud non pertinet ad objectum formale: denique pondero id quod dicit D. Thomas in quæstione XIV de veritate, articulo VIII ad decimum sextum: « Ipsum, inquit, testimonium veritatis primæ se habet in fide ut principium in scientiis demonstrativis. » Sed nulla scientia respicit suum principium ut ulterius resolvendum in aliud principium, vel formalem rationem, sed sistit in principiis tamquam in ultimo; imo si scientia sit subalternata et inferior neque sic resolvit ultra sua principia, sed relinquit ea alteri scientiæ resolvenda, et probanda; ergo hoc ipso quod S. Thomas comparat testimonium primæ veritatis principiis scientiarum, affirmat testimonium esse ultimam rationem formalem, neque ulteriorem resolutionem pertinere ad fidem.

XVI. Fundamentum hujus conclusionis est, quia totum motivum formale, quo movetur aliquis ad credendum est auctoritas, et pondus testimonii dicentis; ergo illa erit formale objectum fidei divinæ, ubi per se primo invenitur formaliter auctoritas divini testimonii: constat autem quod testimonium, seu testificatio formalis non invenitur in ipsa cognitione in ordine ad se, nullus enim indiget testificari sibi, sed invenitur in ordine ad alterum, cui fit testificatio: hoc autem fit per locutionem et testimonium: ergo non pertinebit veritas in cognoscendo, vel essendo ad rationem forma-

lem fidei pro ea parte, qua exigit testimonium. Sed neque ratione auctoritatis infallibilis; nam hæc non competit veritati primæ ex eo quod sit veritas in essendo, vel cognoscendo, sed præcise quia veritas prima est, etiam si tantum in dicendo reperiat, etenim conceptus veritatis primæ ex ipsa præcisa ratione, quia veritas prima est, est talis quod repugnat illi omnis falsitas, tam passiva, quam activa, nam si aliquam falsitatem admitteret non esset prima veritas et summa, posset enim aliqua major cogitari: ergo cum ex una parte ratio ipsa testimonii formaliter inveniat in loquendo, seu dicendo, et ex alia etiam reperiat ibi veritas prima, in sola formalitate istius testimonii in dicendo salvatur tota auctoritas testificans etiam si non cogitemus de veritate in essendo, vel cognoscendo; ergo reperitur totum quod requiritur ad formalem rationem motivam fidei.

XVII. Quod vero ipsum dicere sequatur ad cognoscere, et cognoscere ad esse, hoc non conducit ad rationem credendi, ad hoc enim sufficit testimonium infallibile in ratione testimonii, sed conducit ad probandum, et ostendendum, quod hæc infallibilitas in Deo sit; aliud est autem requiri ad hoc ut sit in Deo, aliud vero est requiri ad hoc præcise ut nobis sit ratio credendi: sicut color ut sit objectum visus sufficit quod sit visibilis, ut autem conveniat corpori requirit mixturam quatuor qualitatum, sed tamen visus non transit ad cognoscendum talem mixturam, sed sistit in ipsa ratione visibilis: sic ut testimonium divinum sit infallibile, et conveniat Deo requirit essentialiter, et in primo modo per se essentiam, et cognitionem divinam; non tamen ad formalem rationem credendi se habet in quarto modo per se cognitio, et essentia